

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA MA’NAVIY MADANIYATNI RIVOJLANTIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH

Tursunov Eldor Elmurodovich

University of Business and Science

pedagogika yo‘nalishi 2-kurs magistranti

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda yoshlarda ma’naviy madaniyatni shakllantirish dolzarb ijtimoiy-pedagogik vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda. Ayniqsa, inson shaxsiyati shakllanib boradigan ilk bosqich – boshlang‘ich maktab davrida bu jarayonning samaradorligi keyingi ta’lim bosqichlarida va hayotda o‘z aksini topadi. Ma’naviy madaniyat — bu shaxsning axloqiy, estetik, ijtimoiy va madaniy qadriyatlarga bo‘lgan ongli munosabatini, ijtimoiy xulq-atvorini, nutq va muomala madaniyatini o‘z ichiga olgan murakkab sifatlar majmuidir. Maktabgacha va boshlang‘ich ta’limda bola faqat bilim emas, balki insoniylik, vijdon, hurmat, mehr-oqibat, sabr-toqat, ijobiy munosabatlar kabi ijtimoiy va ma’naviy qadriyatlarni o‘zlashtiradi. Shunday ekan, ushbu bosqichda ta’lim-tarbiya jarayonini shaxsga yo‘naltirilgan, integratsiyalashgan va aksil-stereotipiy yondashuvlar asosida tashkil etish, bolalarda yuqori darajadagi ma’naviy madaniyatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Pedagogik adabiyotlarda “ma’naviy madaniyat” turlicha izohlanadi. Umuman olganda, bu tushuncha shaxsning axloqiy, ijtimoiy, estetik va intellektual salohiyatining uyg‘un rivojlanishini anglatadi. Ma’naviy madaniyat, avvalo, insonning ichki dunyosida shakllanadigan axloqiy g‘oyalarning kundalik hayotda xatti-harakat, qaror va ijtimoiy munosabatlar orqali namoyon bo‘lishidir.

Ushbu tushuncha quyidagi tarkibiy jihatlar orqali ifodalanadi:

- ☐ axloqiy fazilatlar: halollik, rostgo‘ylik, mas’uliyat, adolat;
- ☐ ijtimoiy munosabatlar: hamjihatlik, yordamga tayyorlik, hurmat, bag‘rikenglik;
- ☐ estetik qarashlar: go‘zallikka intilish, san’atni anglash va qadrlash;
- ☐ muomala madaniyati: nutqning aniqligi, xushmuomalalik, madaniyatli so‘zlashuv.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida bu fazilatlarni shakllantirish pedagogdan yuksak didaktik mahoratni, o‘ziga xos tarbiyaviy yondashuvlarni, doimiy refleksiyani talab qiladi.

Amaldagi ta’lim tizimida ma’naviy madaniyatni shakllantirishga oid maqsadlar ko‘zda tutilgan bo‘lsa-da, uning amaliyotda to‘laqonli amalga oshirilishi ba’zi muammolarga duch kelmoqda:

1. Faoliyatning bilimga yo‘naltirilganligi — boshlang‘ich ta’lim jarayoni ko‘proq bilim berishga qaratilgan bo‘lib, tarbiyaviy komponent yetarlicha integratsiyalashmagan.
2. O‘qituvchilarning tayyorgarligi — ko‘plab pedagoglar ma’naviy tarbiya vositalaridan foydalanishda zamonaviy metodik yondashuvlarni yetarli bilmaydi.
3. Oila–maktab–mahalla hamkorligining sustligi — tarbiyaviy jarayon uzviy emas, fragmentar xususiyatga ega.
4. Baholash mezonlarining noaniqligi — o‘quvchilarning ma’naviy rivojlanishini baholashda aniq ko‘rsatkichlar va yondashuvlar mavjud emas.

Bu muammolar ma'naviy madaniyatni rivojlantirish tizimini yangilash, takomillashtirish zaruratini yuzaga keltiradi.

Takomillashtirish yo'llari va tizimiy yondashuv. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy madaniyatni rivojlantirish tizimini takomillashtirish quyidagi yo'nalishlarda olib borilishi maqsadga muvofiq:

Didaktik integratsiya: Ona tili, o'qish, tasviriy san'at kabi fanlar mazmuniga milliy qadriyatlar, xalq og'zaki ijodi, badiiy-estetik obrazlar integratsiyalashgan holda kiritilishi; Ijtimoiy faoliyatni aks ettiruvchi darslardan tashqari mashg'ulotlar (sinf burchaklari, teatrchalar, dramalar) tashkil etish.

Tarbiyaviy muhitni yaratish: Ma'naviy qadriyatlar aks etgan maktab muhitini yaratish (devoriy ko'rgazmalar, namunali o'quvchilar galereyasi, qadriyatlar kunliklari); Ota-onalar bilan ma'naviy mavzularda seminarlar, suhbatlar, mushoiralar o'tkazish.

Faoliyatga yo'naltirilgan metodlar:

Rolli o'yinlar, dramalar, ijodiy topshiriqlar, ko'ngilli loyihalar orqali o'quvchilarni faol ishtirok etishga undash;

“Men qanday inson bo'lmoqchiman?”, “Bugun kimga yordam berdim?”, “Yaxshi inson deganda nimani tushunasiz?” kabi reflektiv savollar orqali ichki mulohaza yuritishga o'rgatish.

Raqamli va interaktiv vositalar: Ma'naviy mazmunga ega multfilmlar, video hikoyalar, audio ertaklardan foydalanish; QR-kodli topshiriqlar, onlayn mini-testlar orqali o'quvchilarning bilim va his-tuyg'ularini aniqlash.

Ma'naviy madaniyatni rivojlantirish modelining tarkibiy qismlari. Taklif etilayotgan pedagogik tizim quyidagi komponentlarga asoslanadi:

1. Maqsadli-motivatsion komponent – o'quvchilarda ijobiy fazilatlarga intilish motivatsiyasini shakllantirish.

2. Mazmunli-kommunikativ komponent – milliy qadriyatlar, axloqiy g'oyalar bilan boyitilgan ta'lim mazmuni.

3. Faoliyatli-amaliy komponent – ijtimoiy faoliyatga yo'naltirilgan topshiriqlar va rolli o'yinlar.

4. Refleksiv-baholovchi komponent – o'quvchining o'z xatti-harakatlarini mustaqil tahlil qilishi va baholashi.

Ushbu tizim ma'naviy madaniyatni rivojlantirishda faoliyat, shaxsiy tajriba va aks ettirishni uzviy uyg'unlashtirishga asoslanadi.

XULOSA

Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning ma'naviy madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish ularning kelajakdagi ijtimoiy faolligi, vatanparvarligi, insoniy munosabatlarga nisbatan ongli pozitsiyasini belgilab beradi. Takomillashtirilgan tizim orqali bu jarayonni metodik jihatdan samarali tashkil etish, zamonaviy vositalardan foydalanish, oila-maktab hamkorligini mustahkamlash, har bir bola shaxsini anglashga asoslangan individual yondashuv orqali yuqori natijalarga erishish mumkin. Shuningdek, tarbiyaviy faoliyatni tizimli, maqsadga yo'naltirilgan va diagnostik nazorat asosida olib borish o'quvchining ma'naviy shakllanishini chuqurlashtirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 31-dekabrda “Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chor tadbirlari to‘g‘risida”gi 1059-sonli qarori
2. M. Zokirova. 4-Sinf tarbiya darslarida ma’naviy-axloqiy madaniyatlilik kompetensiyasini rivojlantirish usullari. Лучшие интеллектуальные исследование 99 Часть-30_ Том-1_ Октября -2024
3. Sh, R. G. (2021). THE ROLE OF SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION IN THE SPIRITUAL FORMATION OF STUDENTS. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 2(11), 317-320.
4. Рахмонова, Г. Ш. (2021, October). РАЗВИТИЕ ДУХОВНОПРАВСТВЕННЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ У СТУДЕНТОВ: DOI: 10.53885/edinres. 2021.30. 30.038 Рахмонова ГШ, научный исследователь кафедры «Дошкольное образование» БГУ, Асадова Вазира, одарённый студент факультета Дошкольного образования БГУ. In Научно-практическая конференция (pp. 96- 97).
5. Рахмонова Г. ТАЛАБАЛАРДА МАЪНАВИЙ-АХЛОҚИЙ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ //Матеріали конференцій МЦНД. – 2021.
6. Shavkatovna R. G. Methods of formation of spiritual and moral competencies in the education of future teachers //ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL 27.MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL. – 2021. – Т. 11. – №. 2. – С. 976-980.